

BİR MASAL ARAŞTIRICISININ DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI

A FOLK TALES RESEARCHER'S PAST, TODAY AND TOMORROW

Saim SAKAOĞLU*

ÖZ: Genç bir üniversite öğretim elemanı olarak 56 yıl kadar önce (1968) başladığımız profesyonel masal araştırmamızın sisler arasından zorla çekip çıkarabildiğimiz bir de ön dönemi olmalıdır. Bu konuya her eğilişimizde bu ön dönem biraz daha açıklığa kavuşmaktadır. Onun için hayattaki en eski masal araştırmacıları olarak dününü biraz daha zorlamalı, bulunabilecek bilgi kırıntılarını da bilim dünyasına sunmalıyız. Biz de kendi çalışmalarımızı bazı zaman dilimlerine ayırarak ele almayı uygun bulduk Ancak bu dilimlerden hiç ses getiremeyenlerin de olacağı unutulmamalıdır. Bunca yılın araştırmacıları olarak hayatımızda masal kavramının hiç yerinin olmadığı dönemi de unutmamamız gerekecektir. Bu alanda yayımladığımız ondan fazla masal kitabı hemen hemen masal dünyamızı okuyucularımıza bütün yönleriyle tanıtacaktır. Bu çalışmalarımız aynı zamanda Türk masal araştırmacılığının bir yere kadar ana hatlarını da ortaya koymaktadır. Masal konusunda ilk doktora çalışmasının tarafımızdan yapılmış olması, onlarca öğrencimize lisans, yüksek lisans ve doktora tezi hazırlatmamızın da önünü açmıştır, Çünkü masal araştırmacılığı ile günümüzün masal araştırmacılığı arasında elbette önemli farklılıkların olacağı kaçınılmazdır. Siz de ilerleyen zaman içinde bu yeniliklere ayak uydurmaya çalışacaksınız. Ancak masalı bekleyen bazı tehlikelerin olacağı da unutulmamalıdır. Görünüşte eğitim ve eğlendirme amaçlarına yönelik olarak hazırlanmış gibi görünse de ticari amaçlarla yayımlandığını bildiğimiz pek çok yayın masalın ruhunu incitmektedir. Masaldan daha çok hikâye yazarçasına ancak masal motifleri ile süslenen kitapların mutlaka dikkate alınması gerekecektir. Büyüklerin okuyacağı masallar elbette bunlara göre daha farklı özelliklere sahip olacağından bu alanda tehlikeden söz edilemez.

Anahtar Kelimeler: Masal, derleme, çünkü çalışmalar, yayınlar, anlatıcılar.

ABSTRACT: The professional folk tale research, which we started 56 years ago (1968) as a young university lecturer, must also have had a preliminary period that we could hardly pull out of the mists. This preliminary period becomes a little bit clearer each time we tend to this subject. For that reason, as the oldest folk tale researcher alive, we should push our past a little more and present the crumbs of information that can be found to the scientific world. We have also found it appropriate to deal with our own work by dividing it into some time periods, but it should not be forgotten that there will be some of these periods that will not bring any sound. As a researcher of so many years, we should not forget the period when the concept of folk tale had no place in our lives. More than ten folk tale books we have published in this field will almost introduce our folk tale world to our readers in all its aspects. These studies also reveal the outlines of Turkish folk tale research to some extent. The fact that the first doctoral study on the subject of folk tales was carried out by us has paved the way for dozens of our students to prepare undergraduate, graduate and doctoral theses. It is inevitable that there will be significant

* Prof. Dr.-Konya/saimsakaoglu@hotmail.com (Orcid: 0000-0001-5325-1397)

differences between yesterday's folk tale research and today's folk tale research. You will also try to keep up with these innovations in the future. However, it should not be forgotten that there are some dangers awaiting the folk tale. Although they seem to be prepared for educational and entertainment purposes, many publications that we know are published for commercial purposes hurt the spirit of the folk tale. Books that are decorated with folk tale motifs as if they are more like stories than folk tales should definitely be taken into consideration. Since the folk tales to be read by adults will of course have different characteristics than these, there is no danger in this area.

Keywords: Folk tales, compilation, past studies, publications, narrators.

Giriş

Ülkemizde pek çok edebiyat, dil, sanat ve kültür dergisi yayın hayatını sürdürüyor. Üniversitelerin ve öbür kurumların yayımladıklarına her zaman ulaşmamız kolay olmuyor. Konya'da bile her dergiye ulaşamıyoruz. Bu tür dergileri ya tanıtım yazılarıyla değerlendiriyoruz veya size özel olarak ulaştırılan dergilerle yetiniyoruz. İşte bu sonuncu dergilerden biri, 16 Ocak 2024 tarihinde kargo ile elimize ulaştırıldı. İstanbul'da yaşayan bilim insanı M. Sabri Koz kardeşimiz masalla ilgili bir yazıyı okuyabilmemiz için ilgili dergiyi göndermişti. O dergideki ilgili yazının tam künyesi şöyledir:

Mehmet Rifat, "Masallara Yaklaşım Biçimleri", *YKY kitap-lık*, 31 (230), Kasım-Aralık 2023, 122-136.

Makaledeki 1 numaralı dipnot, bu yazının kısa bir tarihini veriyor. Orada şöyle deniliyordu: "İlk kez 1992'de *Sanat Dünyamız* (YKY) dergisinin 49. Sayısındaki (Güz 1992) Masal Dosyası'nda ("Bir Varmış") çıkan (s. 41-48), sonradan *Kuram* dergisinde (1994), ardından da *Gösterge Eleştirisi* (2. baskı, 2002) kitabımızda yayımlanan bu yazı, ilk baskısından 31 yıl sonra bütünüyle gözden geçirilmiş, genişletilmiş, kaynaklar bakımından da güncelleştirilmiş biçimiyle bu kez *kitap-lık* sayfalarında yer alıyor." (Rifat, 2023: 122)

Elbette böylesine emek verilmiş, birkaç kez gözden geçirilmiş bir makaleyi okuyacak ve elde edeceğimiz yeni bilgilerle masal yolculuğumuzu sürdüreceğiz.

Bu arada kültür hayatımızla ilgili iki (küçük) olayı aktarmak istiyoruz.

1. Galiba kırk yıl kadar önceydi. Erzurum'da idik. Amerika Birleşik Devletleri'nden adımıza bir mektup gelmişti. Gönderen, oraya yerleşmiş olan bir Türk. Bir istekte bulunuyordu: O, mesela Los Angeles'ta Türk halk oyunlarını öğreten bir kuruluşun başında imiş. Her yıl, oyunlarımızı öğrenen Amerikalılardan bir grubu Türkiye'ye getiriyor ve onları oyunlarını öğrendikleri illerimize götürüyor, hemşerilerimizle birlikte oynamalarını sağlıyormuş. Anlaştık. Bir otobüs dolusu insan geldi. En küçükleri yedi sekiz yaşlarındaki çocuklar, en yaşlıları ise yetmişli yıllarını yaşayan dede ve ninelerdi. Üniversitede sağladığımız imkânlar doğrultusunda iki küçük mola ile beş saat içinde durmadan oynadılar, oynadılar. Çok büyük bir keyif

aldılar. Çünkü onlar, Erzurumlularla birlikte oynuyorlardı. Oradan Van'a geçtiler. Ancak Erzurum'un hiçbir tarihî mekânını görmediler. Çünkü onlar farklı bir gezgin grubunu oluşturuyorlardı.

2. Yirmi beş yıl kadar önceydi. Selçuk Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı idik. Yine bir mektup, ama bu mektup Türkiye'den geliyordu. Yine bir istek: Amerikalı bir hanım ülkemize gelecek ve masal anlatacaktı. Ama İngilizce, üstelik para karşılığında. Kendi aramızda görüştük ve bu isteği kabul etmedik. Türk masalı anlatılmayacak ve de masal İngilizce olarak dile getirilecekti.

Yıllar sonra ülkemiz insanının Türkçe masal anlatarak bu işi gerçekleştirdiğini öğrendik. Derken artık bu masal anlatma işi ülkemizin kültür gündeminde yerini alıverdi. Bu satırların yazıldığı günlerde bize de ulaşan bir duyurudan da kısaca söz etmek istiyoruz:

Masal Anlatıcılığı Kursu... www'lu bir başvuru adresi... 1-9 Mayıs 2024 tarihleri arasında başvurulacak, 13 Mayıs-7 Haziran 2024 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilecek. Eğitimciler başlığı altında verilen on addan dördü profesör... Bunlardan da tanıdığımız ikisi masal uzmanı, yıllarını masallarımıza vermiş iki arkadaşımız, üçüncüsü ise yan alanlarımızın birinde görevli. Öbür profesörümüzün adını ilk kez görüyoruz. Keza unvansız eğitimcilerin de adlarını ilk defa okuyoruz. Derken genel ağdan kopya çekerek hepsinin kimliklerini ve beceri alanlarını öğreniveriyoruz. İnanıyoruz ki bu ekip verilen süre içinde görevlerini hakkıyla yerine getireceklerdir. Keşke bu dersler ve uygulamaları kayda alınsa da bizim gibi bu işlerin acemileri bu ileri yaşlarında bile olsa yeni tanıdığımız gençlerden bir şeyler öğrenebilsek. Sonucu, o iki masal uzmanı dostumuzdan Kurban Bayramı hediyesi olarak öğrenmeye çalışacağız.

Bu konuyu, 38 yıl önce kardeş bir alan için yazdığımız makalemizin başlığı ile bağlamak istiyoruz: Saz Şiirimizin Geleceği, *Türk Dili*, 51 (412), Nisan 1986, 330-340 ve oradan *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, Konya 2014, 86-95. Ama bu sefer umutsuz değiliz.

Bu yazımızı şu birkaç başlık altında ele almayı uygun bulduğumuzu belirtmek isteriz:

I. Masalla Tanışmamız (Çocukluk ve İlkokul Yıllarımız)

II. Masalsız Dönem

III. Masal Doktorası Hazırlamaya Başladığımız Dönem

IV. Masalın Dünü ve Bugünü

V. Masalın Geleceği

I. Masalla Tanışmamız (Çocukluk ve İlkokul Yıllarımız)

Konumuza eğildiğimiz günlerde bir fikir gelip aklımıza takılıp kalıyor. Âdeta kendi kendimizle konuşuyor, soru ve görüşlerimizin cevabını gene kendimize vermeye çalışıyoruz. Mesela şu anda bu fikrimizi gündeme

getirsek, bu alana girdikten sonra masalla ilgili olarak edindiğimiz bütün bilgileri bir kenara koyarsak, acaba o güne kadar dinlediğimiz veya okuduğumuz masallardan yola çıkarak neler söyleyebileceğiz?

Önce çocukluğumuzda dinlediğimiz veya okuduğumuz bütün masallar başımıza üşüşecek. Cici babaannemiz Safiye Sakaoğlu'ndan dinlediğimiz ve ilerleyen yıllarda yayımladığımız ilk masal olan, *Gençlikte mi, Kocalıkta mı*'nin yanına ninemizin sadece adını verdiği bir de hayvan masalını hatırlar gibiyiz. Doğrusu adını bile hatırlayamadığımız bu masalın bir böcekle ilgili olacağını düşünüyoruz. Ayrıca başka bir masalın da motiflerinden birini çok iyi hatırlıyoruz. Ninem, bu masalın bir bölümünden çok kısaca söz ederdi. Bu konudaki tek ipucu, asla unutmadığımız bir cümle idi. Kuş olarak şekil değiştiren kahramanımız, belki de şehzade, sevdiği kadının penceresine konuyor ve orada şu sözlerle kendisini belli etmeye çalışıyordu:

“Pehridar, anam seni bildi mi, al gundaklar sardı mı?”

Dikkatli masal araştırmacıları bu kısa bölümün hangi masalda yer aldığını hatırlayacaklardır.

Bu, *Gençlikte mi, Kocalıkta mı* masalının aşağıdaki tanıtacağımız masal kitabının üçüncü fasikülünü oluşturan 49-72. sayfalarının yıllar sonra ağabeyimin kitapları arasında bulunması da tatlı bir tesadüf olarak algılanmalıdır.

Derken ilkokul sınıf kitaplığımızdan alıp da okuduğumuz kitaplar sıraya girecektir. Belki bu okuduklarımızın bazıları tam anlamıyla birer masal olmayabilir ama kafamızda ‘masal nedir?’ sorusu olmadığı için okuyup geçeceğiz. İşte o masalların ilki: *Uzun, Geniş, Keskin Göz*. Yine hatıraların süzgecinden geçirerek konunun ana hatlarını sunmak isteriz. Masaldaki üç arkadaşın özellikleri adlarına yansıtılmıştır. Bu özellikler onların bir sorunu çözmeye veya bir işi başarmasına yardımcı olacaktır. Benzeri olmasa bile çağrıştırmacı özelliği olan masallarımızın varlığını hatırlatmak isteriz: *Gümüşhane Masalları*'nda yer alan onuncu masalımızın adı Avcı Mehmet'tir Bu masalımızdaki üç kahramanımızın adları sırasıyla; *Dağları Tartan, Yer Dinleyen ve Araz* (ırmak) *Yutan*'dir. Yine o yıllardan bir de kitap: *Annemin Masalları...* Acaba içinde neler vardı? Mesela, *Ev Kedisi ile Sokak Kedisi* var mıydı? Yaramaz bir kedinin de aralarda dolaştığını hatırlar gibiyiz. Bu kitaptaki masalların aslında Fransızcadan çevrilip adında küçük bir değişiklik yapıldığını çok sonra öğrenecektik. La Fontaine'nin çağdaşı Charles Perrault'nun *Contes de ma Mère l'Oye* (l'Oye Annemin Masalları). Yine ilkokul günlerimizde bir arkadaşımız elinde görüp de okuma fırsatını bulamadığımız *Gılgamış Destanı*'nın basitleştirilmiş basımı bile ilgimizi çekiyordu. Çünkü bu kitabı okuyan arkadaşlar bazen birbirlerine oradaki kahramanların adlarıyla sesleniyorlardı.

İlkokul dördüncü veya beşinci sınıf öğrencisi idik. Öğretmenimiz Zekiye İzgi okul dergisindeki bir masalı/hikâyeyi çocuk temsili olarak sahneye koymuştu. Oyunda sergilenen olayı çok iyi hatırlıyorum. Konusu

şöyle idi: Çocuksuz bir kadın bir komşunun çocuğu çalıp kendi çocuğu gibi büyütmeye çalışır. Durumu öğrenen gerçek anne olayı kadı efendiye götürür. Her iki kadın da çocuğun kendisine ait olduğunu söyler. Kadı efendi olayı sonuçlandırmak için şöyle bir karar verir: Bebek, yukarıdan aşağıya doğru ikiye bölünecek ve her anneye bir parçası verilecek. Gerçek anne bu karara karşı çıkarak çocuğunun ikiye bölünmesini istemeyip hakkını öbür anneye verir. Kadı efendi de bu fedakârlığın gerçek bir anneden kaynaklanacağını bildiği için çocuğu asıl anneye verip öbür kadını cezalandırır.

Belki ortaokul yıllarımızda idi. Önceki yılların bir çocuk dergisinde okuduğumuz *Akıllı Papağan* adlı bir yazı vardı. 'Vardı' diyoruz, konusunu hatırlayamadığımız bir yazının masal mı, hikâye mi olduğunu söyleyemeyeceğiz. Hatta aynı derginin başka bir sayısında okuduğumuz bir yazı daha vardı: *Ressamın Elması*. Bu yazının türünün ne olabileceğinin düşünmeden önce sözü edilen nesnenin elma mı yoksa elmas mı olacağı idi. Addaki bu sırrı çözebilmek için yazının en azından belirli bölümüne kadar okumamız gerekecekti. Günümüz deki değerlendirmemize göre bu yazı bir hikâye idi.

Görülebileceği üzere, uzun yıllar sonra bir masal araştırmacısı olacak olan Saim Sakaoglu, önceki dönemlerini böylece dile getirmektedir.

Şunu de eklememiz gerekecektir. Bu dönemde büyük dayımızın bir yaş büyüğümüz oğlu Mehmet Köseoğlu ile hem aynı okulda öğrenci idik, hem de evlerimiz yakın olduğu için sıkça görüşüyorduk. Onunla birbirimize ha bire bilmece sorar, Nasreddin Hoca fıkraları anlatırdık ama niçin araya masalları sıkıştırmadığımızın sırrını bir türlü çözemiyoruz.

Kısacası, masalın ne olup olmadığını bilmediğimiz bir dönemde okuduklarımızın uzun yıllar sonra değerlendirilmesi ancak bir dereceye kadar doğru olabilir. Okuduğumuz ve önemli bir bölümünü unuttuğumuz günümüzdeki adıyla anlatılar hakkında karar vermek, bir yargıya ulaşmak elbette doğru olmayacaktır.

II. Masalsız Dönem

Konya Lisesi'nin orta kısmında (1951-1955) ve lise kısmında (1955-1959) öğrenci idim. Ortaokul yıllarımızda Kemal Demiray'ın *Türkçe* ve lise yıllarımızda da Nihad Sâmi Banarlı'nın *Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı* adlı ders kitaplarını okuduk. Bu kitaplarda ele alınan metinler arasında bir masalın yer aldığını hatırlamıyorum.

1960-1965 yılları arasında öğrencisi olarak bulunduğum İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde adları; halk edebiyatı, âşık edebiyatı veya anonim edebiyat olan derslerimiz yoktu. Günümüzde ise bunlardan bazılarını içine alan bir Türk Halk Edebiyatı dersinin olduğunu biliyoruz.

Ancak, Anadolu ağızları ile ilgili son derece değerleri yayınları olan Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu hocamız, ağız incelemeleri dersimizde bu konudaki kitaplarından birinde yer alan bir *Keloğlan Masalı*'ni ağız

özellikleri açısından ele almıştı. Kısacası masal kavramı hiç ele alınmamıştı ve *a-e değişmesi* gibi özelliklerle derslerimizi işlemiştik.

1965-1967 ders yıllarında Tokat Gaziosmanpaşa Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak görev yaptık. Ancak o dönemin iki farklı edebiyat kitaplarında da masal konusu yine yoktu.

Kısacası biz masalsız dönemleri yaşamamızı sürdürüp gidiyorduk.

III. Masal Doktorası Hazırlamaya Başladığımız Dönem

Temmuz 1967 başlarında Atatürk Üniversitesi Rektörlüğünce açılan sınavın üç aşamasında da başarılı bulunup asistan olarak atanmaya hak kazanmıştık. Ancak, yeni mezun olup bu sınavı kazanan üç arkadaşımızın (Ahmet Bican Ercilasun, Nuri Yüce ve Turgut Karacan) atamaları hemen yapılmışken biz öğretmen olan iki adayın (Turgut Günay ve S. Sakaoğlu) atanmaları iki aydan fazla sürmüştü. Millî Eğitim Bakanlığı'ndan izin almak bizim atanmamızın tarihini Eylül 1967'nin sonbaharına kadar geciktirmişti.

Ancak sınavı kazanan beş asistanından dördü Türk Dili alanını seçmişlerdi, sadece T. Karacan Eski Türk Edebiyatı alanında görev yapacaktı. Bu durum bölüm yönetimini tedirgin etmeye başlamıştı. Başkanlık tarafından halk edebiyatına ayrılması düşünülen bir arkadaşımızın tavırları bölümdeki havayı sertleştirmişti. Özetleyiverelim. Biz, bir buçuk yıllık Eski Türk Edebiyatı asistanı olan Harun Tolasa ile bölüm yönetimine haber ilettik:

“Ben o alana geçebilirim, bilimse insan istediği takdirde her alanda başarılı olabilir.”

Bölümde hava yumuşamış, Sakaoğlu artık yeni bir hayalin peşine takılıp gitmenin heyecanını yaşıyordu. O yıllarda ne yüksek lisans vardı ne de yardımcı doçentlik. Daha sonra getirilen bir Doktora Ön Çalışması bir tür yüksek lisans gibi algılandı. O hâlde biz doğrudan doktora başlayacaktık. Sırada konu belirlememiz vardı. İşte o günlerin heyecan kasırgasında boğuştuğumuz konular. Artık kendimizi bu alana iyiden iyiye bağlamış, okumalar ve bilgi almalar yoluyla konu peşine düşmüştük. İşte onlardan bazıları:

1. Çıldırılı Âşık Şenlik üzerine çalışmayı öne çıkarmıştım. Ancak ağız özellikleri bu alanda çalışmamızı zora sokacaktı. Yaptığımız bir kaynak belirlemesinin belgelerini bir kenara koyarak alan değişikliği yoluna gidiverdik.

2. Bu arada âşık kahvelerine gidiyor, hem âşıkları, hem de hikâye anlatan meddahları diliyorduk. Dinlediğimiz hikâyelerden biri ilgimizi çekmişti. Hemen sıkı bir kaynak taramasına giriştik. Sonuç aynı: Bu alanda yeterince malzeme bulmamız zor ve zayıf bir çalışma ile ortaya çıkılması söz konusu...

3. ‘Hak oyunu üçtür’ diyerek son hamlemizi yapmaya başladık. Bölümümüzdeki iki halk edebiyatı asistanından kıdemli olan Muhan Bali

1967 yılının ortalarına gelmeden *Ercişli Emrah ile Selvihan* konusundaki tezini tamamlamış ve doktor olmuş. Bilge Palandöken (sonradan Seyidoğlu) ise Erzurum masalları üzerine çalışıyordu. Biz de başka bir ilimizin masalları üzerinde çalışmaya kesin karar verdik. Bölüm Başkanımız Doç. (sonradan Prof.) Dr. Kaya Bilgegil'in aracılığıyla doktora hocamızın belirlenmesi yoluna gidilmiştir. İstanbul'da öğrenci olduğumuz yıllarda ikinci ve üçüncü sınıflarda derslerimize giren Prof. Dr. Mehmet Kaplan aynı zamanda Atatürk Üniversitesi'nin kuruluşu aşamasında da görev almış, Fen-Edebiyat Fakültesi'nin Dekanlığını ve rektör vekilliğini de yapmıştı. Bizim de doktora hocalığımızı kabul edince kendilerini ziyaret etmek için İstanbul'un yolunu tutuverdik. Konu, daha doğrusu il seçimimiz de üç aşamalı olmuştu:

1. Prof. Kaplan'a, memleketimiz Konya olduğu için oranın masalları üzerinde çalışmayı önerdik. Şöyle bir cevaptan sonra bir değişikliğe gidilmeye karar verildi:

"Konya bir kültür şehridir, oranın masallarında değişiklikler olmuştur."

2. İki buçuk yıl Tokat Gaziosmanpaşa Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği ve pansiyon yöneticiliği yapmıştık. Okulumuz ilin tek lisesi idi. Bütün ilçelerden öğrencilerimiz ve velilerimiz vardı. Prof. Kaplan Bey bu önerimize "Olur" verdi.

3. Erzurum'a dönüp de aynı zamanda bölümümüzün öğretim üyesi olan dekanımız Prof. Dr. Selahattin Olcay'a sözlü rapor verdik. Oradan alınan cevap ise şöyle oldu:

"Saim Bey, biz bir bölge üniversitesiyiz. Bölgemizden bir ilimizin masalları üzerinde çalışmanız daha iyi olacak."

Doktoramızın konusu belli olmuştu ama çalışma alanımızı belli değildi. Bu arada ben de şöyle bir istekte bulundum;

"Sayın dekanım, 24 saat izin veriniz. Hangi ilimizin masal araştırmaları için daha uygun olduğunu araştıralım. Sonucu size arz edelim."

İlk işim bir atlas kitabını bulup bölgemiz illerinin yer aldığı sayfaları araştırmaya başlamak oldu. Erzurum ilimizin masal ve ağızları, Artvin ve Kars illerimizin ağızlar üzerinde çalışılıyordu. Gümüşhane, Erzurum'un kuzeyinde küçük bir ilimizdi. Daha ilkokul yıllarında varlığını öğrendiğimiz Trabzon-Erzurum-İran Transit Yolu'nun dışında ciddi bir ana yolu bile yoktu. Farklı bir coğrafi yapısı vardı.

Sonuç: Ertesi gün ilk işimiz dekanımız Prof. Olcay'a Gümüşhane ilimizin adını bildirdiyorduk. Durumu hemen Prof. Kaplan Bey'e de arz ettim. Olumlu karşıladılar. Artık Gümüşhane'nin kayıtlı bir insanı gibi çalışmaya ve bilgi toplamaya başladık. Belgelerin dışında bir kaynağımız daha vardı: Üniversitemizde okuyan Gümüşhane ve ilçelerinden gelen öğrenciler ile her alanda görev yapan öğretim elemanları...

Bu dönemi öz olarak aşağıdaki şekilde sunmak isteriz.

İlk işimiz derleme kılavuzlarıyla tanışıklığımızı geliştirmek oldu. Bunun yanında, çoğunluğunu Halkevleri döneminde ortaya konulan kitapların oluşturduğu ve tamamına yakını derleme olan yayınlara ulaşmaya çalıştık. Çalışmalarımıza hız katacak olan başka kültürlerle ilgili kitaplar için tam anlamıyla bir seferberlik başlatmış olduk. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi bünyesinde bulunan Seyfettin Özeğe bağış kitapları bize birinci derece yardımcı oldu. Üç üniversitenin özellikle ağız incelemeleriyle ilgili bitirme tezleri zengin masal varlıklarıyla yolumuza ışık tuttular: İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin değişik alanların tezleri ve Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün özellikle masal konulu tezleri. Ankara'da ayrıca, yıllarca önce başlatılıp değişik ortamlarda koruma altına alınan her tür derlenmiş malzeme arasındaki masallar. Özellikle İstanbul'daki yabancı kültür merkezlerinin kitaplıkları da gözden uzak tutulmadı. O yıllarda Kızılay'da bulunan Millî Kütüphane'nin 22.00'da kapanan ilgili salonlarını görevlilerle birlikte kapatıyorduk. Komşu ve başka kültürlerin masallarının önemli kaynakları bazen asıl dillerindeki metinlerden yola çıkılarak değerlendiriliyordu. Son bir öncü kaynak grubu ise, Türklerin yazılı metinlerine yer veren yayınlardaki masal unsurlarını değerlendirmemizle ilgili idi.

Bu araştırmaların bir bölümü çalışmamızın Giriş bölümü için gerekli olan malzemelerin teminiyle ilgili olarak değerlendirilmişti. Çünkü önceki yıllarda masallar üzerine değişik boyutlarda çalışmalar yapılmıştı ama biz yepyeni bir gözle ve bütün genişliğiyle masal kavramının sınırlarını çizmeye çalışacaktık. (Sakaoğlu, 1973: 1-338)

Günümüzde il olan Bayburt o dönemde Gümüşhane ilimize bağlı ve il merkezinden daha kalabalık olan bir ilçe idi. 1965 sayımına göre nüfusları 100'den fazla olan bütün köylere, ildeki bütün orta öğretim kurumlarının Türkçe ve edebiyat öğretmenlerine özel olarak hazırladığımız bir mektubu göndererek alana çıkmamızın ilk adını atmış olduk. Haziran-Eylül 1969 tarihleri arasında dört kez yola çıkarak ilin önemli merkezlerine ve mektuplarımıza gelen cevaplara göre teyp ile derlememizi gerçekleştirdik. Derlemelerimizin sayısı 220 civarında idi. Ancak bunlar arasında beş halk hikâyesi ile bir Dede Korkut hikâyesi vardı. Ayrıca bazı kayıtların kaynak kişilerinin anlatmaları başarılı olmadığı için yedek derlemeler arasında değerlendirildi.

Sonuçta 26 Mart 1971 tarihinde, danışman hocamız Prof. Dr. Mehmet Kaplan Bey'in başkanlığında Prof. Dr. Şükrü Elçin ve Prof. Dr. Selahattin Olcay'dan oluşan bilim kurulunun huzurunda savunmamızı başarılı bir şekilde yaparak doktor unvanına layık bulunduk. Bu çalışmamız 1973 yılında, Atatürk Üniversitesi yayınları arasında, Cumhuriyetin 50. Yılı Armağanı olarak da değerlendirildi: *Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil*, X+700 s. Bu arada Bayburt ilçesi il olduğu ve derlemelerin büyük bir bölümü bu ilimizin sınırları içinde gerçekleştirildiği için kitabımızın

ikinci baskısında adı, *Gümüşhane ve Bayburt Masalları* olarak yenilendi: Ankara 2002.

Bu çalışmamız vesilesiyle elde ettiğimiz doktor unvanı, ülkemizde masallar üzerine hazırlanan ilk doktora tezi olma özelliğini taşıyor. Bu tez aynı zamanda ülkemizde genel ad altında değerlendirirsek, halk edebiyatı alanında yapılan beşinci doktora tezidir: 1. Şükrü Murat Elçin, 2. Mehmet Tuğrul, 3. İlhan Başgöz, 4. Muhan Bali ve 5. Saim Sakaoğlu. Prof. Dr. Pertev Nail Boratav'ın doktora tezi yoktur; o, doğrudan doçent olarak atanmıştır. Doktora tezimizi hazırlarken yararlandığımız Prof. Dr. Wolfram Eberhard ile Türk öğrencisi Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'ın ünlü *Typen türkischer Volksmärchen* adlı Türk masal tipleri kataloğu elbette alanımızın son derece önemli çalışmalarının başında gelecektir, Dr. Tuğrul'un tezi ise genel olarak dört ayrı halk anlatması üzerine kurulmuştur. Prof. Elçin köy seyirlik oyunları, Prof. Başgöz ile Prof. Bali halk hikâyeleri üzerinde tez hazırlamışlardır. Bizden sonra gelen arkadaşlarımızdan Prof. Seyidoğlu ile Prof. Türkeş-Günay masallar üzerinde çalışmışlardır. Prof. Fikret Türkmen'in doktora çalışması ise Âşık Garip hikâyesi üzerinedir. Bizim kuşağın yurt içinde tez hazırlayan son temsilcisi Prof. Dr. Dursun Yıldırım ise Bektaşî fıkraları üzerinde çalışmıştır. Yurt dışında doktor olanlar ise Prof. Dr. Abdurrahman Güzel (Avusturya), Prof. Dr. Nevzat Gözaydın ve Prof. Dr. Hasan Özdemir (Almanya)'dir.

IV. Masalın Dünü ve Bugünü

Doğrusunu söylemek gerekirse bu başlık altında söylemek isteyeceklerimiz sınırlı olacaktır. Çünkü Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'dan sonra iki arkadaşımızla çıktığımız yolda yürüyenlerin ne sayılarını biliyoruz ne de hangi konuları ele aldıklarını... Belki, son yıllarda Atatürk Kültür Merkezi'nin öncülüğünde gerçekleştirilen masal projesinin arşivinde bazı belge ve bilgiler vardır. Ancak onlara ulaşmanın ötesinde başka sorunlarımızdan da söz edilmesi gerekmektedir.

Günümüzde çok başarılı, arkadaşlarımızla açtığımız yola güç katan çalışmaları asla gözlerden uzak tutmamalıyız. Ancak şu noktayı da samimi olarak itiraf etmeliyiz: Vaktiyle bitirme tezi olarak hazırlattığımız masal konulu bazı çalışmalar günümüzün bazı yüksek lisans tezlerinden daha ileridedir.

Buraya alacağımız birkaç küçük liste, belki de söylemek istediklerimizi dile getirecektir.

Masalı Konu Alan Kitaplarımız

- 1. Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil**, Ankara 1973. (2. bs. **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Ankara 2002)
- 2. Türk Çocuklarına Masallar**, Ankara 1977.
- 3. Kıbrıs Türk Masalları**, Ankara 1983 ve 1986.
- 4. Türkmen Halk Masalları**, Ankara 1991 (Metin Ergun ile).

5. **Masal Araştırmaları**, Ankara 1999, 2003, 2007, 2009, 2012, 2015 (6. bs.), 2021 (9. bs.)

6. **Halk Hikâyeleri ve Masallar**, Eskişehir 2010 (Zekeriya Karadavut ile).

7. **Masallar**, Eskişehir 2011 (Zekeriya Karadavut ile).

8. **Türk Masalları**, Ankara 2013.

9. **Masal Araştırmaları 2**, Ankara 2018.

10. **Proben VIII**, Ankara 1997 (aktarma Metin Ergun ile).

Masal Konusundaki Önemli Dört Farklı Yayınımız

Masal konusuyla ilgili üçü bizim imzamız taşıyan dört çalışmaya da kitaplarımızın yanında yer vermeyi uygun bulduk.

1. “İngiliz, Fransız ve Alman Dillerinde Anadolu Masalları Bibliyografyası”, *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı 1975*, Ankara 1976, 209-222.

bk. *Masal Araştırmaları*, Ankara 1999, 255-269.

2. “Kristallpalast”, *Enzyklopädie des Märchen / Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden Erzählforschung*, VIII / 2-3, 4 Berlin 1994. 466-468.

bk. *Masal Araştırmaları*, Ankara 1999, 207-209.

3. “Masallar”, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı / Türk Dünyası Edebiyat Tarihi C II*, Ankara 2002, XIV + 721 s.

Not: Bütün Türk dünyası ile ilgili olan ve *Masallar* adını taşıyan bölüm tarafımızdan kaleme alınmıştır: s. 131-312.+693-704: 188 s

4. Serhat Kaya, “*Gümüşhane ve Bayburt Masalları*” adlı *Eserdeki Masalların Türkçe Dersi 1-8. Sınıflar Öğretim Programı Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Kırşehir, 2021, 91 s.

Not: Ahi Evran Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Yönettiğimiz Masal Konulu Tezler

A. Yüksek Lisans

1. Metin Ergun, *Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Araştırma*, Erzurum 1988.

B. Doktora

Yönettiğimiz altı doktora tezimiz masallar üzerine kurulmuştur. Bunlar, aşağıda **masal kolları** bölümünde yer alacağı içine burada konulmamıştır.

V. Masalın Geleceği

Bu yazımızın buraya kadar olan bölümü, biraz hatıra, biraz bilim, biraz da iyimser düşüncelerimizden oluşmuştu. Ancak bu satırlardan sonra Türk masalcılığının, ülkemizdeki masal yayın ve çalışmalarının geleceğine yönelik

bazı görüşlerimizi aktarmaya çalışacağız. Sözümüzü destekleyeceğine inandığımız bir olayla yola çıkmak istiyoruz.

Birkaç yıl önce idi. Genel ağda dolaşırken karşımıza çıkan bir başlık bizi hayrete düşürmekle birlikte heyecanlandırmıştı. Başlık altında birkaç kitaptan oluşan bir dizi masal kitabının tanıtımı yapılıyordu. Kitapların adları son derece ilgi çekici idi. Ancak daha ilgi çekici olan ise bu kitapların yazarı/hazırlayıcısı olan kişinin adının yerinde bizim adımızın yer alması idi. “Acaba bir korsan yayın ile mi karşı karşıya kalıyoruz?” diye düşünmeye başlamıştık. Kitapların adlarında bizim kalemimizden çıkan onlarca masalı hatırlatan bir ipucu da yoktu. İstanbul’un yayın hayatını yakından bilen bir arkadaşımız aracılığıyla ilgili yayınevine ulaşmayı başardık. İlgililere genel ağda bizim adımızla satışa sunulan kitapların benimle hiç ilgisi olmadığını söyledik. Bu hatırlatmamız üzerine özür dilediler ve genel ağdaki o tanıtımda yer alan adımızı çıkaracaklarını söylediler. Çıkardılar da. Ancak bu satırları yazarken hatırlayıverdik: Adımız dizinin genel adı olarak mı veriliyordu, yoksa her kitabın üzerinde yer alıyor muydu? Bunca yıldan sonra tekrar devreye girmeyi düşünmedik.

Masalcılığımızı olduğu kadar efsaneciliğimizi de tehdit eden bir tehlike ile yola devam edelim. Ülkemizde görev yapan her yaştan akademisyen ile alana ilgi duyan derleyici ve araştırmacı ruhu taşıyan insanımızın yayınları, ne acıdır ki bir tür *ali cengiz oyunu* yöntemiyle el değiştiriveriyor. Sizin emek, zaman ve para harcayarak ortaya koyduğunuz: makale, bildiri, kitap ve derleme boyutlarındaki çalışmalarınız birileri tarafından talan edilmektedir. Bu işi profesyonelce yapanların çeşitli yöntemler uyguladıklarını hepimiz biliyoruz. Ancak bu işlerde parmak izi olanların bir bölümünü, öğrencilerinin derleme diye getirdiklerini gerçek anlamda derleme olarak kabul eden iyi niyetli öğretmenlerimizi elbette bu konunun dışında tutuyoruz. Benzer bir derleme kurbanı olan bir öğretmenimiz için görüşüne başvurduğumuz merhum İbrahim Aslanoğlu büyüğümüz şöyle demişti:

“Saim Bey, bu arkadaş o tür işleri yapacak birisi değildir. Öğrencilerinin derleme diye il halk kitaplığındaki masal, efsane kitaplarındaki örnekleri alıp o ilin / ilçenin şartlarına uydurmasıyla ilgilidir. Hocamız bunu fark edememiştir.”

Karaca Oğlan kitabımızı hazırlarken belirlediğimiz bir olayı yeni kuşaklara ve hızlı Karaca Oğlan eleştirmenlerine hatırlatmak isteriz. Harf inkılabından önce bir Karaca Oğlan kitabı yayımlayan Sadeddin Nüzhet [Ergun] Bey, o dönemde Ankara Maarif Emini [Millî Eğitim Müdürü] olan İshak Refet [Işıtman] Bey ile yeni bir Karaca Oğlan kitabı hazırlıklarının içindedirler. Ancak İshak Refet Bey bir süre sonra başka bir görevi üstlenmek üzere müdürlükten ayrılır. Bunun üzerine Sadeddin Bey derslerine girdiği öğrencilerine tatilleri boyunca kendisine Karaca Oğlan’ın şiirlerini derleyip getirmeleriyle ilgili bir ödev verir. Sonuç önceleri başarılı gibi görünse de sonradan tam bir felaket olarak değerlendirilir. İshak Refet Bey’in belirlemesine göre, Karaca Oğlan adına bağlı olarak getirilen öğrenci

ödevlerindeki şiirlerin çoğunun bu âşığımızla ilgili olmadığı, velilerin bildikleri şiirlerin mahlas mısraları üzerinde oynayarak değişiklik yaptığı anlaşılır.

Masal konusunda da benzer olaylar yaşanmaktadır. Sizin derlemeniz bilginiz olmadan veya izniniz alınmadan başkaları tarafından derlenmiş olarak kitaplara girebilmektedir. Durum böyle olunca, aktardığı derlemenin masal olup olmadığını dahi bilmeyen aktarıcılar bu tür derlemeleri de kitaplarına almaktadırlar.

Bu sorunun çözülmesi için öncelikle bu alandaki çalışmalarıyla tanıdığımız TÜMAK'ın ölçütleri esas alınmalıdır. Fıkraların, efsanelerin masal olarak kabul gördüğü ortamda kesin sonuçlara ulaşılması mümkün değildir. Hatta yarım veya eksik masalları bile ayrı bir dosyada koruma altına almalıyız.

Gittiğiniz bir kitap fuarı veya kitap haftası benzeri sergilerde karşınıza çıkacak olan çocuk kitaplarına dikkatle bakmamız gerekmektedir. Çünkü orada ticaret yapmak amacıyla yayımlanmış yüzlerce cicili bicili kitabı görebilirsiniz. Adlarında *masal* kavramı olanların çoğu masal bile değildir. Hatta daha da ötesi yazarı olarak gösterilen kişiler *Masalçı Amca*, vb. adlarıyla onurlandırılmaktadır. *Masalçı* özelliği sadece masal anlatanlara özgü bir özelliktir. Bizim yazıp da adına *masal* dediklerimiz ancak *yapma masal* veya *sözde masal* gibi adlarla anılmalıdır. Masal yazarlığı diye bir kavramın bizim alanımızla kesinlikle ilgili olmamalıdır.

En az 75 yıllık bir masal kitabından yola çıkmak istiyoruz. Bakalım günümüzün bazı araştırmalarına konu olan bu eser nasıl hazırlanmıştır?

Kitabın adı, *Masal Zinciri / Türkiye Masalları...* Önce 24 sayfalık fasiküller hâlinde yayımlanmış, daha sonra 12 fasikül bir araya getirilerek 288 sayfalık bir kitap oluşturulmuştur. Kitap İstanbul'da Türkiye Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Bütün fasiküllerde basım tarihi ile ilgili bilgi verilmemiş, sadece ilk iç kapakta yayınevinin ambleminin altında kuruluş tarihi olarak 1948 tarihine yer verilmiştir. Biz de bu tarihi basım yılı olarak kabul ediyoruz.

Kitapta, bazıları pek meşhur olan masalların yanında küçük hayvan masallarına da yer verilmiştir. Ayrıca genelde her masalın sonuna kısa kısa bilgiler verilmiştir. Bizi masallar kadar bu bilgiler de ilgilendirmektedir. İşte masallarımızdan bazıları ve sonlarından aynen alınacak olan bilgiler:

Önde mi Sonda mı? (Gençlikte mi, Kocalıkta mı?), (1948: 50-67)

"Bu masalı Mahmut Celal Gündoğdu Elazığ'da tesbit etti; Zahir Güvemli masal anası diliyle yazdı"

Helvacı Güzeli (1948: 74-90)

"Bu masalı Mahmut Celal Gündoğdu Siirt'te dinledi. Zahir Güvemli masal anaları diliyle yazdı"

Muradına Ermeyen Güzeli (1948: 146-163)

“Bu masalı M. Celal Gündoğdu Bayburt’ta tesbit etti. Zahir Güvemli de masal anası üslûbiyle yazdı”

Keloğlanın İntikamı (1948: 187-188)

“Bu masalı Vasfi Mahir Kocatürk yazdı.”

Keloğlan ile Değirmenci (1948: 190)

“Bu masalı Vasfi Mahir Kocatürk yazdı.”

Zümrüdüanka (1948: 194-212)

“Bu masalı İstanbul’da Mahmut Celal Gündoğdu tesbit etti; Zahir Güvemli masal üslûbiyle yazdı.”

Hiç Hiç (1948: 214-215)

“Bu masalı Vasfi Mahir Kocatürk yazdı.”

Tembel Ahmet (1948: 218-234)

“Bu masalı M. Celal Gündoğdu Bitlis’te dinledi, Zahir Güvemli masal üslûbiyle yazdı.”

Bahtiyar Kuş (1948: 47)

“Bu masalcık Vasfi Mahir Kocatürk tarafından yazılmıştır.”

Kedinin Yaptıkları (1948: 67-70)

“Bu masal Vasfi Mahir Kocatürk tarafından yazılmıştır.”

Tilkinin Turşusu (1948: 91-92)

“Bu masal için bilgi verilmemiştir.”

Sümüklü Böcek (1948: 139-140)

“Bu masal daha sonraki iki masal için ortak bilgi verilmiştir: Bu üç masalı Vasfi mahir Kocatürk yazdı.”

Keçi ile Ayı (1948: 235-236)

“Bu masalı Vasfi Mahir Kocatürk yazdı.”

Kitabın son iki masalı için de bilgi verilmemiştir: *Üvey Kız* (1948: 282-283) ve *Şıpsıp Hoca* (1948: 284-285).

Öbür masallarımız için de aynı şeyleri söyleyebiliriz. Demek ki yukarıda listelediğimiz 12 masalın bazıları Elazığ, Bitlis ve Siirt gibi illerimizle Bayburt ilçemizden Mahmut Celal Gündoğdu tarafından derlenmiş, Zahir Güvemli tarafından masal anası diliyle yazıya aktarılmışken bazıları da doğrudan Vasfi Mahir Kocatürk tarafından yazılmıştır. Adlarını anmadığımız masallar arasında yine aynı kişi tarafından başka illerimizden derlenenler de vardır: İstanbul, Muş gibi.

Burada dikkati çeken bir masaldan da kısaca söz etmek isteriz. *Hatice’nin Hocası* (1948: 98-114) masalının kaynağı daha farklı bir ifade ile verilmiştir:

“Bu masalı Mahmut Celal Gündoğdu Bayburt’ta dinledi, yazdı. Zahir Güvemli derleyip topladı, okuduğunuz masalanası diline döktü.”

Burada Zahir Güvemli derlenip kendisine sunulan masal metinlerine âdeta edebî bir hava vermiştir. Hiçbir anlatıcının bu üslubun yanına yakışan/yaklaşan bir tavır ile anlattığını düşünmemiz imkânsızdır. Bu derlemelerden 20 yıl kadar sonra biz de günümüzün Bayburt ve Gümüşhane illerinde onlarca kaynak kişiden masallar derledik ama bu yayında gördüğümüz güzellikle süslenmiş olanlarını derlememiştik.

Kitabın başında yer alan *Masal Zinciri* başlıklı bir sayfalık bilgilendirici yazıdan alacağımız şu satırlar elbette yukarıda dile getirdiğimiz noktaların cevabı olacaktır. Deniliyordu ki:

“Garbda masalın bu değeri takdir edilerek üzerinde büyük dikkat ve titizlikle çalışılmış, birçok büyük yazarlar, zamanlarına kadar gelmiş masalları ve kısmen memleketlerinde vücut bulmuş masalımsı hikâyeleri kendi kalemlerinden geçirerek onlara bir düzen ve üslup vermişlerdir.” (1948: 3)

“... Bize gelince: masal bakımından en zengin malzemeye sahip olduğumuz hâlde, pek çok kıymetlerimizi ziyan ve ihmal ettiğimiz gibi, bugüne kadar masallarımızı da ihmal etmiş ve onları bir müşterek üslûp altında bir araya toplayamamışız. Bununla beraber masallarımız halk dilinde oldukça yağrulup işlenmiş ve masal anaları dediğimiz nineler dilinde tatlı bir üslûp kazanmıştır.” (1948: 3)

“Şimdi biz bu masal zincirinde ilk olarak, İstanbul’dan ve Türk yurdunun her köşesinden topladığımız masalları, masal analarımızın tatlı üslûbuna dökerek basmağa başlıyoruz.” (1948: 3)

Biz, yukarıda da dile getirdiğimiz üzere, bu 12 haftalık yayının üçüncü sırasında yer alan *Önde mi Sonda mı?* (1948: 50-67) masalına da yer veren fasikülünü ilkokul çağlarımızda okumuştuk:

“Bu masalı Mahmut Celal Gündoğdu Elazığ’da tesbit etti; Zahir Güvemli masal anası diliyle yazdı.”

Son olarak bir güncel olayı da dikkatlerinize sunmak istiyoruz. 2020 yılının yaz aylarının sonlarına doğru büyük basında bir haber, hem de fotoğraflarıyla... Bir yazarın kitabının dördüncü baskısında fark edilen bir özellik. Yazarın ve eserinin adını özellikle vermek istemiyoruz. Kitap toplatılıyor, yazarı hakkında soruşturma açılıyor. Yayıncı, yazarı aynı zamanda editör olduğunu söyleyerek sorumluluktan kaçmaya çalışıyor.

Elbette bu konuda değişik görüşler ileri sürülecektir. Ancak *Masallar* diye sunulan kitap her hâlde o görünüşüyle bilim insanlarına hitap edecek değildir. Özetleyelim, kitap hayvanlar arasında yaşanan ve pornografik özellikler taşıyan bir kitaptır.

Bir kehanette bulunmak istemiyoruz, ama gelecekte masal araştırmaları eski derlemeler ile yeni yazılanların savaşı üzerine kurulacaktır. Çocukluğunda okuduğu yapma/yazma masalları ilerlemiş yaşlarında kaynak kişi sıfatıyla derlemecilere aktarırken elbette, ‘kitapta okumuştum’ diyenlere bir sözümüz olmayacaktır, ya bu itirafta

bulunmayanların anlattıklarını bizler nasıl algılayıp derleyeceğiz? İşte asıl sorun bu. Onun için TÜMAK'ın özenle ortaya koymaya çalıştığı eser, belki külliyyat, geleceğe bırakılacak güzel ve anlamlı bir eser olacaktır. Yeter ki çakma masal külliyyatlarına eğilirken dikkatli olmaya çalışalım.

Bütün bu dile getirilenlerden sonra şu masal kavramına bir çeki düzen vermeliyiz. İşte size masal kavramının farklı bir bölümlenme denemesi.

Çocuklar İçin Masal

1. Başarılı bir biçimde derlenmiş masallar. Masal anaları ve masal ataları tarafından, elden geldiğince usta olarak bilinen kişilerin anlatacağı masallar: *Anlatılmak için derlenen masallar*. Ağız özellikleri elbette korunacaktır.

2. Özellikle eksiksiz olarak derlenen masalların masal üslubunu bilen kişiler tarafından yazıya geçirilmesi *Okunmak için düzenlenen masallar*. Eflâton Cem Güney, Vasfi Mahir Kocatürk, vb.

3. Bir masalın taşınması gereken özelliklerini bilen, eli kalem tutanların hazırlayacağı masallar. Bunlara da yeni bir ad bulmamız gerekmektedir: *Okunmak için yazılan masallar*.

Acaba bu dallardan hangileri bilim çalışmalarında kaynak olarak kullanılmalıdır? Formel adını verdiğimiz kalıp ifadelerle alabildiğince süslenmiş; gerçek masal anlatıcıların kelime dağarcığında olmayan kelimelerle âdeta bir edebî türe büründürülen metinler elbette bir masal araştırmacısı tarafından kabul görmeyecektir. Zahir Güvemli'nin bu şekle büründürdüğü, Vasfi Mahir Kocatürk'ün ise özel olarak *masal* adı altında kaleme aldığı da aynı gruba girmeyecektir. Masal derlemesine çıkmayıp başkalarının emeklerini kendi masal anlayışlarına göre şekillendirenlerin ürünleri sadece bir masal terimiyle dile getirilmemeli, bu masal kelimesinin önüne ayırt edici bir özellik eklenmelidir. Bu konuda alana emeği geçenleri öneride bulunmaya çağırıyoruz. Bu arada şu kelimeleri de hatırlatmak isteriz: *yapma masal, yazma masal, yenilenmiş masal, vb.*

Her yaştan bazı arkadaşlarımız bu önerilerimize karşı çıkabilirler; doğal karşılıyoruz. Ancak karşı çıkacakların da mutlaka bizim de kabulleneceğimiz önerileri olmalıdır. Böyle olmazsa görüşleri açıkta kalacaktır. Bekleyeceğiz.

Büyükler İçin Masal

1. Bilim alanında değerlendirilmek üzere derlenen ve müdahale edilmeyen masallar. *Korunmalı Masallar*.

2. Her yaştan insanımızın okuyabileceği, okurken de keyif alabileceği masalları da ayrı bir başlık altında bir araya getirmemiz gerekecektir. Türkiye Yayınevi'nin sözünü ettiğimiz kitabı ve benzerleri.

Okuma Aşkı Kazandıracak Masal

Bunların bir bölümü sadece adıyla masaldır ve masal kavramıyla hiç ilgisi yoktur. Kendilerini Ezop ve La Fontaine yerine koyarak, onlardan

aldıkları ilhamla bilgisayarın başına oturanların öncelikle masal konusunda donanımlı olmaları gerekmektedir. Bu arada, bilinen ve yaygın olarak okunan masalların yapısını bozmamak kaydıyla yazıya aktarmayı bu konunun dışında tutmamız gerekecektir. Mesela, *Tilki ile Leylek Masalı* ve benzerlerini buraya alabiliriz. Ancak kahramanları hayvanlar olan anlatmaları masal özelliği taşııyorsa onu masal dışı anlatmaların arasında göstermemiz gerekecektir.

Toparlarsak diyeceğiz ki, bu konuları uzmanların görüş ve önerilerini de alarak daha kalıcı bir şekilde getirebiliriz, ancak itiraz eden olmayan görüşlerin olamayacağını da hatırlatmak isteriz.

Sevindirici bir gelişme... Atatürk Kültür Merkezi öncülüğünde başlatılan TÜMAK çalışmaları sona gelmiş ve Türk dünyasının masalları ile ilgili çalışma-basılmıştır: "Türk Dünyası Masal Araştırmaları", Ankara 2023. Bizim de bir bölümünde imzamızın olduğu bu Türk dünyasının haritasını kelimelerle çizirken bu yolda emek veren meslektaşlarımızı kutluyor, teşekkür ediyoruz.

Ön Söz (Fatma Ahsen Turan - Mehmet Naci Önal)

Türkiye Sahası Masalları (Saim Sakaoğlu - Esmâ Şimşek),

Ahıska Masalları (Minara Aliyeva Çınar),

Altay Masalları (İbrahim Dilek),

Azerbaycan Masalları (Ahmet Nahmetov),

Başkurt Masalları (Ülkü Kara),

Bulgaristan Türk Masalları (İbrahim Özkan),

Çuvaş Masalları (Bülent Bayram),

Irak Türkmen Masalları (Necdet Yaşar Bayatlı),

İran Azerbaycanı'nda Türk Masalları (Seçkin Sarpkaya),

İran Türkmensahra ve Horasan Masalları (Recep Koçak),

Karaçay-Malkar Masalları (Zeynep Aslan),

Karakalpak Masalları (Pınar Fedakar),

Kazak Masalları (Nergis Biray),

Kazan Tatar Masalları (Mustafa Gültekin),

Kosova Türk Masalları (Gonca Kuzay Demir),

Kumuk Masalları (Çetin Pekacar),

Kıbrıs Türk Masalları (Şevket Öznur),

Kırgız Masalları (Zekeriya Karadavut),

Kırım Tatar Masalları (Işıl İşıktaş Sava),

Makedonya Türk Masalları (Rabie Ruşid),

Nogay Masalları (İhsan Kalenderoğlu),

Özbek Masalları (Selami Fedakar),

Romanya Dobrucası Türk Masalları (Mehmet Naci Önal),
Saha (Yakut) Masalları (Mehmet Fatih Kirişçioğlu - Doğan Çolak),
Şor Masalları (Muvaffak Duranlı),
Tıva Masalları (Mehmet Aça),
Urum Masalları (Erdoğan Altınkaynak),
Uygur Masalları (Alimcan İneyet). (2023: 3-1178)
Üniversitelerimizde Masal Kolları

Âşık edebiyatı araştırmaları arasında zaman zaman dile getirdiğimiz bir terim vardır: (*kol*), *âşık kolu*. *Erzurumlu Emrah Kolu*, *Narmanlı Sümmanî Kolu*, yenilerden *Murat Çobanoğlu Kolu*, vb. Böylece âşıklık sanatının ustadan çırağa, ustalaşmış çıraktan yeni bir çırağa bazen birden fazla çırağa geçerek sürmesi dile getirilir.

Biz de, masal alanına verdiğimiz onca emekten sonra böyle bir **kolun** oluşması işini ortaya çıkarmaya karar verdik. Aşağıda bu alanda belirleyebildiğimiz kolların bir listesini bulacaksınız. Ancak, meslektaşlarımızca da kabul görebilmesi için bazı açıklamaları hatırlatmak istiyoruz.

İlk **kollar**, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde dünyaya gelen üç hocamızın adıyla ilgilidir: *Boratav*, *Elçin* ve *Kaplan*. Bu üç hocamızdan sadece Boratav fiilen masal alanında çalışmıştır. Ayrıca Boratav, Elçin hocamızın da masal dışı bir alanda olmakla birlikte danışmanıdır. Elçin hocamızın asıl alanı Halk Edebiyatı ise de Kaplan hocamızın alanı Yeni Türk Edebiyatı'dır. Son iki hocamızın bir kolun başında olmasını, onların alana hizmet etmeleriyle, ilk doktoraları yaptırımlarıyla ilgilidir. Kısacası, olaya saygı penceresinden bakmak istedik.

Elbette Elçin ve Kaplan Hocalarımızın başka alanlarda da doktora yöneticilikleri vardır, ancak bu **kol'u** sürdürürken masal doktorası hazırlayan öğrencilerinden yola çıkmayı uygun gördük. Yüksek lisans çalışmalarını ele almayışımızın başlıca sebebi, ülkemizde bu çalışmayı yapan pek çok gencimizin doktora aşamasına başvurmamış olmalarıdır. Sayın Boratav'ın başka alanlarda da öğrencilerine doktora çalışması yaptıırıp yaptıımadığını belirleyemedik. Belki Fransa yıllarında böyle bir etkinlikte bulunmuş olabilir. Ayrıca üniversitelerde görevli olmadığı için Sayın Tuğrul'un da bir **kol'u** yoktur. Başgöz'ün yurt dışında yetiştirdiği öğrencilerinin hangi statülerde derece sahibi olduğunu da belirleyemedik. Biz **kol'ları** Elçin (1912) ve Kaplan'dan (1915) başlayarak günümüze doğru geliştireceğiz. Bu iki hocamızın masal konusunda yaptırdıkları tezlerde imzası olan yeni kuşakların da kendi öğrencilerinden yola çıkarak kuşak sayısında beşe kadar ulaştığımız da belirleniverdi. Doktorasını bir halk hikâyesi üzerine kuran Prof. Bali'nin masal doktorası yönetmediği görülmüştür. Keza yine halk hikâyesi üzerinde doktora sahibi olan Prof. Türkmen bir, ülkemizin ikinci masal doktorantı olan Prof. Seyidoğlu ise iki

masal doktorası yönetmişlerdir. Masallar üzerinde doktora çalışması yapan Prof. Günay'ın dört, bizim ise altı masal konulu doktorantımız vardır. Ancak meslektaşlarımızla ilgili bu sayılara ulaşmak hiç de kolay olmadı. Biz, ancak bu sonuçları elde edebildik.

Prof. Elçin'in fıkra alanında doktora hazırlayan öğrencisi Prof. Dr. Yıldırım'ın ise bir öğrencisi masal alanında doktora tezi hazırlatarak **eksiltili** bir biçimde **kol**'a yansımıştır.

Bu değerlendirmelerin en ilgi çekici yanı, bizim ilk doktora öğrencimiz Prof. Ali Berat Alptekin, Esmâ Şimşek'e, onun da Ebru Şenocak'a, onun da Fevziye Alsaç'a masal konusunda doktora tezi hazırlatmalarımızdır. Bu **kolu**, danışman hocamız Prof. Kaplan'dan başlatırsak şöyle bir ad silsilesi ortaya çıkacaktır: Prof. Kaplan (1), Prof. Sakaoğlu (2), Prof. Alptekin (3), Prof. Şimşek (4), Doç. Ebru Şenocak (5), Dr. Öğr. Üyesi Fevziye Alsaç (6).

Aşağıda belirli bir düzene göre **kollar** oluşturulmuştur. Ancak bazı **kolların** şimdilik zayıf olduğu görülüyor. Bazılarının ileride gelişeceğini umuyoruz. Başlangıç **kollarının** masal konusunda zayıf kaldığı görülmektedir. Biz, geleneğin öncülerini de böyle bir çerçeve içinde sunmayı uygun gördük.

Prof. Dr. Pertev Naili Boratav Kolu

1. Şükrü M. Elçin, *Kitâbî, Mensur, Realist İstanbul Halk Hikâyeleri*, 1944.
2. Mehmet Tuğrul, *Mahmutgazi Köyünün Halk Edebiyatı*, 1946
3. M. İlhan Başgöz, *Biyografik Halk Hikâyeleri*, 1949. (Galiba son aşamada Prof. Boratav bulunamadı.)

Prof. Dr. Mehmet Kaplan Kolu

1. **Muhan Bali**, *Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi / Varyantların Tespiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi*, 1967.

2. **Saim Sakaoğlu**, *Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil*, 26 Mart 1971.

Not: Aşağıya bakınız.

3. **Bilge Seyidoğlu**, *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar*, 26 Haziran 1971.

a. Ruhi Kara, *Erzincan Masalları / Metinler ve İncelemeler*. 1996.

b. Ahmet Öcal, *Karakuyu ve Çevresi (Boğazlayan-Yozgat) Masalları (Metinler ve İncelemeleri)*, 2 C., Erzurum 1999.

c. Hüseyin Baydemir, *Özbek Halk Masalları (İnceleme-Metin)*, 2004.

4. **Fikret Türkmen**, *Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli bir Araştırma*, Mayıs 1972.

a. Rabia Kocaaslan Uçkun, *Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi*, 2003.

5. Umay Günay, *Elazığ Masalları (İnceleme)*, Nisan 1973.

Not: Aşağıya bakınız.

Prof. Dr. Şükrü Elçin Kolu

1. Dursun Yıldırım, *Türk Edebiyatında Bektaşî Tipine Bağlı Fıkralar (İnceleme-Metin)*, Ankara 1974.

a. Suna Akgül, *Şark Masalları, Sihirbaz Sultan, Eskici Vezir ve Terzi Ali*, 1982.

Sayın Prof. Elçin ile Sayın Yıldırım'ın masal konulu tezleri yoktur. Prof. Elçin öncü kadroda yer aldığı için buraya alınmıştır. Kol eksiltili bir özellik taşımaktadır.

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu Kolu

a. Ali Berat Alptekin, *Taşeli Masallarında Motif ve Tip Araştırması*, Erzurum 1982.

b. Mehmet Özçelik, *Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma*, Konya 1993.

c. Behiye Köksel, *Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme*, Konya 1995.

ç. Yılmaz Önay, *Van Masalları Üzerine Bir Araştırma*, Van 1995.
Program açılmamıştır.

d. Seyit Emiroğlu, *Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerine Bir İnceleme*, Konya 1996.

e. Nedim Bakırcı, *Türk Dünyası Coğrafyasında Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerinde Bir İnceleme*, Konya 2004.

Bu altı tez sahibinden; b, ç ve e'nin yönettiği masal konulu doktora tezi yoktur.

Prof. Dr. Ali Berat Alptekin Kolu

a. Esmâ Şimşek, *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırmaları, C. 1*, Ankara 2001; *C. 2 Metinler ve Sözlük*, Elazığ 1990.

Prof. Dr. Prof. Esmâ Şimşek Kolu

a. Ebru Şenocak, *İbn Sina Hikâyeleri Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, 2005.

b. Neşe Işık, *Türk Masallarının Sembolik Açından Çözümlemesi*, 2009.

c. Serdar Deniz Özdemir, *Türk Halk Anlatılarında Dev Motifi*, 2019.
Ancak burada masalın dışında diğer anlatı türlerine de yer verilmiştir.

Doç. Dr. Ebru Şenocak Kolu

a. Fevziye Alsaç, *Anadolu Masallarında Yapı, İzlek ve Masal Kahramanlarının Tip Tahlili*, 2017.

Yrd. Doç. Dr. Seyit Emiroğlu Kolu

a. Atiye Nazlı, *Binbir Gece Masallarının Anadolu Türk Masallarına Etkisi Üzerine Bir Araştırma*, 01.07.2011.

Prof. Dr. Behiye Köksel Kolu:

a. Özge Çamlı Mazırık, (2024), *Arketipsel Sembolizm Bağlamında Masallarda Öze Dönüş Yolculuğu*, (Gaziantep Masalları Örneği), Gaziantep 2024.

Prof. Dr. Umay Günay Kolu

a. Ayşe Berkyürek, *Köşker (Ankara) Köyü Masalları*, 1980.

b. Ziyat Abdülmecit Akkoyunlu, *Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri*, 1982.

c. Emine Kırcı, *Muhayyelat-ı Aziz Efendi'deki Türk Masalları Motifleri*, 1985.

ç. Şahin Köktürk, *Azerbaycan ve Türkiye'den Derlenmiş Masalları Karşılaştırma Denemesi*, 1996.

NOT: Bütün kolların alt dallarına ulaşmamız sanıldığı kadar kolay olmamıştır. Bazı kolların zamanla ilgililer tarafından tamamlanacağını düşünüyörüz. 1990 yılından başlayarak alanımızda yapılan doktora tezlerinin sayısında hızlı bir artış görölmektedir. Bu arada bu artış hızı masallarımıza da yansımıştır. Eksiltili kolların çoğalacağı düşüncesiyle biz bu listelemeyi bir noktada bırakmayı uygun bulduk. 2023 yılına kadar bir hayli masal konulu doktora tezinin hazırlandığını da hatırlatmak isteriz.

Prof. Dr. Tuncer Gülensoy Kolu

a. Namık Aslan, *Yozgat Masallarında Motif ve Tip Araştırması / İnceleme-Metinler*, Kayseri 1994.

Masal araştırmaları ve yayını alanında adını sıkça işittiğimiz bir meslektaşımızı, bu çalışmamızın dışında bırakmayı uygun bulmadık. Kendileri, birkaç masal kitabında imzasını gördüğümüz bir araştırmacıdır. Danışman hocası Sayın Prof. Dr. Cahit Kavcar dostumuz eğitim bilimcidir. Tez sahibi hanımefendinin ise herhangi bir öğrencisinin masal konulu doktora tezini yönettiğini belirleyemedik. Bütün bunların sonucu olarak kendilerine bu masal kolu hazırlığımızda yer verilememiştir.

Muhsine Yavuz, *Masalların Eğitim İşlevleri ve Dil Öğretimindeki Yeri*, Dan. Prof. Dr. Cahit Kavcar, Ankara 1996. Tezin, elimizde bulunan üçüncü baskısındaki adlar şöyledir: Muhsine Helimoğlu Yavuz, *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Tez, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Öğretimi ve Eğitimi Anabilim Dalı'nda hazırlanmıştır. Sayın Yavuz'un masal konulu birkaç kitabı daha bulunmaktadır.

Üniversitelerimizde Masal Alanında Hazırlanan İlk Doktora Tezleri

Bütün alanlarda olduğu gibi alanımızda da 1983 yılına kadar doğrudan doktora başlanıyordu. Ancak bazı üniversiteler Doktora Ön Çalışması adı altında zaman zaman doktora çalışması kadar değerli çalışmaların yapılmasını arzu etmişti. Bizim kuşağımız belki de doğrudan doktora başlayan son kuşaktır. Alanımızın ilklerini kısaca hatırlatmakta yarar vardır.

Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'ın doktora'sı yoktur, o doğrudan doçentliğe atanmıştır. Ancak onun bir dizi öğrencisi olmuşsa da bazılarının jürilerinde görev almamıştır. İşte masal konusuna eğilen ilk halk edebiyatı doktorantlarımız: Buraya, 2000 yılına kadar olan tezler alınmıştır.

Mehmet Tuğrul, *Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı*, İstanbul. 1969 (**hazır. 1946**) Bu eser; *Mahmutgazi Köyünün Halk Edebiyatı* adıyla doktora tezi olarak sunulmuştur. Tezde 158 *menkıbe*, *halk hikâyesi*, *masal* ve *fıkra*ya yer verilmiş, baskı aşamasında ise bunlardan 92'si kitaba alınmıştır. Bütünüyle halk anlatmalarına yer verdiği için bu çalışmayı doğrudan masal çalışması olarak alamıyoruz.

Saim Sakaoğlu, *Gümüşhane Masalları / Metin Toplama ve Tahlil*, Ankara 1973; yeni bs. *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, Ankara 2002. Konusu doğrudan masal olan ilk çalışmadır. (**hazır. 26 Mart 1971**)

Bilge Seyidoğlu, *Erzurum Halk Masalları Üzerinde İncelemeler*, Ankara 1975. (**hazır. 26 Haziran 1971**)

Umay Günay. *Elazığ Masalları (İnceleme)*, Erzurum 1975. (**hazır. 1973**)

Ali Berat Alptekin, *Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması - İnceleme Metinler* Ankara 2002 (**hazır. 1982**) (Basımı: Taşeli Masalları)

Esmâ Şimşek, *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırmaları, C. 1*, Ankara 2001; *C. 2 Metinler ve Sözlük*, Ankara 2002. (**hazır. 1990**).

Ahmet Ali Arslan, *Kuzey-Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatlarında Masallar 2. C.* Ankara 1998.

Ziyat Abdulmecit Akkoyunlu, *Bin Bir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri*, Ankara 1982.

Mehmet Özçelik, *Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma*, Konya 1992.

Yılmaz Önay, *Van Masalları Üzerine Bir Araştırma*, Van 1995.

Behiye Köksel, *Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme*, Konya 1995.

Ruhi Kara, *Erzincan Masalları: Metinler ve İncelemeler*, Erzurum 1996.

Şahin Köktürk, *Azerbaycan ve Türkiye'den Derlenmiş Masalları Karşılaştırma Denemesi*, Ankara 1996.

Seyit Emiroğlu, *Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerine Bir İnceleme*, Konya 1996.

Ahmet Öcal, *Karakuyu Köyü (Boğazlıyan-Yozgat) Çevresi Masalları (2 Cilt)*, Erzurum 1999.

Bu masal doktorlarından; Alptekin, Özçelik, Önay, Köksel ve Emiroğlu'nun danışman hocası Saim Sakaoğlu'dur.

Masal İle İlgili Değişik Konular

1. Masal Üzerine Söyleşiler

“Necatigil'in Şiirlerinde Masal Temleri ve Motifleri”, Konuşan. Tahir Alangu, *Yeni Dergi*, 8 (23), Mayıs 1966, 93-112 (Sanatın Kaynakları Açısından Masal ve Edebiyat Özel sayısı)

“Çocuklarla Masal Üstüne konuşmalar” Konuşan: Aydın Doğan, *Yaba*, 18, Temmuz-Ağustos 1981, 16 s. (Özel sayı)

“Prof. Dr. Saim Sakaoğlu ile Kıbrıs Masalları ve Efsaneleri Üzerine”, Konuşan. Nurperi Özgenç, *Defne* (KKTC), 11 (35), Şubat 2017, 11-15.

“Türk Masalları Üzerine Prof. Dr. Saim Sakaoğlu ile Söyleşi, Konuşan. Çelebi Dergisi, *Çelebi*, 4 (11), Ağustos 2023, 27-46. (Dosya konusu; Türk Masalları)

2. Açık Oturum

“Geleneğe ve Masala Yolculuk: “Orada Bir Köy Var”, Masaldan”, *Dil ve Edebiyat Dergisi*. 135, Mart 2020, 47-63. Prof. Abdülkadir Emeksiz'in yönettiği bir tür açık oturum benzeri masa başı toplantısının metnidir: Katılanlar profesörler Öcal Oğuz, Metin Ekici, Muharrem Kaya, Ali Fuat Arıcı ve Doç. Dr. Evrim Ölçer Özinal. Ayrıca dernek başkanı Ekrem Erdem de toplantıyı başlatan ve katkı sağlanan üyelerdendir. Prof. Kaya'nın 21 maddelik tespitleri son derece önemlidir.

3. Süreli Yayın Özel Sayıları

Yeni Dergi, 8 (23), Mayıs 1966, 114-157 (Sanatın Kaynakları Açısından Masal ve Edebiyat Özel sayısı)

Yaba, 18, Temmuz-Ağustos 1981, 16 s. (Masal Özel sayısı, tamamı.)

Varlık, 1001, Şubat 1991, 14-31. (Masallar, Söylenceler ve Çağdaş Edebiyatımız)

İyi Kitap, 37, Mart 2012 (Masal-Çocuk sayısı)

Yalnızlar Mektebi, Mart 2016, (Masal özel sayısı)

Ana Dili Dergisi 12, 06.06.2017 (Masal Özel sayısı)

Dil ve Edebiyat Dergisi, 135, Mart 2020 (Masal Özel Sayısı)

Çaydan-lık, 6, Mart-Nisan 2021 (Bir varmış, bir yokmuş...)

İncir Çekirdeği, 7 (42). Güz 2021 (Masal Özel Sayısı)

Hece, 312, Aralık 2022, (Masal ve Çocuk özel sayısı)

Çelebi 4 (11), Ağustos 2023, 27-46. (Dosya konusu; Türk Masalları)

4. Masal Yarışması

De Yayınevi tarafından açılan *Masal Yarışması* için, son başvuru tarihi olan 01 Kasım 1984 tarihine kadar ulaştırılan 177 telif masalının değerlendirilmesi sonucu dereceye girenler belirlenmiştir.

Seçici Kurul Ülkü Tamer'in başkanlığında şu üyelerden oluşuyordu: Onat Kutlar ve Nursel Duruel. Değerlendirme aşağıdaki gibi sonuçlanmıştır.

1. Gürhan Tümer, *Güneşin Çocukları*,
2. Ayla Çınaroğlu *Kara Yusuf*,
3. Ramis Dara *Kaplumbağalar*.

Ayrıca dört katılımcı da mansiyon ile değerlendirilmiştir: Leyla Onat, Feride Çiçekoğlu, Talat Kırış ve Semra Özdamar.

Yarıştırmaya *Çeviri Masal* dalına masal gönderen 22 yarışmacıdan da üçü dereceye layık bulunmuştur: Nevzat Erkmen, Sevgi Tamgüç, Hadiye Nugay. (*Düşün* dergisi, Ocak 1985, 40)

5. Masal Derleme Yarışması

İnönü Üniversitesi 1989 yılında bir yarışma düzenler: **Masal Derleme Yarışması**. Yarışmaya 208 masal gönderilir. Ön elemeyi geçen 132 masal büyük jüriye sunulur. Dereceye giren masallar aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden EZGİ rumuzuyla katılan Rüştü Çavuşoğlu'nun GERÇEKLEŞEN RÜYA adlı masalı,
2. Kayseri'den GÜLPENÇE rumuzuyla katılan Rahmi Höyük'ün SAÇI DORU adlı masalı,
3. Malatya Hekimhan'dan AFŞİN BEY rumuzuyla katılan Cumali Deveci'in KARA HASAN'LA DEV adlı masalı.

Ayrıca beş masal da mansiyona layık bulunur:

1. Şükriye Turan, Mersin,
2. Seyit Burhanettin Akbaş, Edirne,
3. Mürüvet Kalmış, Tokat Turhal,
4. Necati Demir, Gaziantep,
5. Üzeyir Karataş, Konya.

Ön Jüri: Yrd. Doç. Dr. Hasan Kavruk, Yrd. Doç. Dr. Zeki Kaymaz, Öğr. Gör. Mehmet Yardımcı, Arş. Gör. İsmail Doğan.

Büyük Jüri: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu (Başkan), Prof. Dr. Fikret Türkmen, Prof. Dr. Cahit Kavcar, Yrd. Doç. Dr. Hasan Kavruk, Yrd. Doç. Zeki Kaymaz.

Masallar daha sonra kitap bütünlüğünde bilim dünyasına sunulmuştur: Anadolu Masalları / Gençleşen Rüya / İnönü Üniversitesi

1989 Masal Derleme Yarışmasına Katılan ve Yayımlı Uygur Görülen Masallar (hızl. Hasan Kavruk-Mehmet Yardımcı), Malatya 2012. Yarışma sonuçları, 49-50. Sayfalardadır.

6. Masal Yazma Yarışması

Malatya Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü tarafından 2012 yılı kültürel etkinlikleri çerçevesinde, Malatyalı ünlü masalçı ve yazar Eflatun Cem Güney anısına **Masal Yazma Yarışması** düzenlenmiştir.

Yarışmanın Seçici Kurulu; Prof. Dr. Esmâ Şimşek (Başkan), Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı, Hasan Hüseyin Karatay, Yrd. Doç. Dr. Selim Emiroğlu ve Yrd. Doç. Dr. Ramazan Çiftlikçi'den oluşmaktadır.

Yarışmaya 335 masal metni gönderilmiştir. Bu masallardan dereceye girenler:

1. "Kurşun Kalem" rumuzuyla katılan Miyase Polat'ın KAYISI SULTANI İLE BAHCIVANIN OĞLU adlı masalı,

2. "Masalçı Dedebey" rumuzuyla katılan Sefa Toprak'ın ZERRECİK adlı masalı,

3. "Bilge Kaan" rumuzuyla katılan Salim Durukoğlu'nun CAMER adlı masalı.

Ayrıca üç masal da mansiyona layık bulunur:

1. "Halkalı Şeker" rumuzuyla katılan Ayşe Çömez'in GÜMÜŞ DAĞI adlı masalı,

2. "Kimliksiz" rumuzuyla katılan Songül Ateş'in GÜLPERİ SULTAN adlı masalı,

3. "Semiramis" rumuzuyla katılan Ayşe Güzin Hubup'un MAKSUT İLE GÜLRÛ adlı masalı.

Bunlardan yayınlanmaya değer görülen 29 masal metni, Malatya Belediyesi tarafından *Masal Kitabı* (Malatya 2013) adıyla yayımlanır.

7. Kaynak Kişiler Sorunu

1. Samih Rifat, *Şarkın Masal Anaları*, İstanbul 1930 (2. bs.), 25 s.

2. Sevim Piliçkova, "Radoviş İlçesinin Konçe Köyünde Türk Halk Masalları Anlatarn Bir Kadının Zengin Repertuarından", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C. II*, Ankara 1982, 335-344.

3. Saim Sakaoğlu, "Tokatlı Bir Masal Anası: Şahâdet Göl", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, 2-6 Temmuz 1986*, Ankara 1987, 515-520.

4. İlhan Başgöz, "Masalın Anlatıcısı", *Masal Araştırmaları/Folktale Studies I*. (hızl. Nuri Taner), İstanbul 1988, 25-29.

5. Mark Azadovski, *Sibirya'dan Bir Masal Anası*, Ankara 1992. Ruşçadan James Dow İngilizceye, İlhan Başgöz de oradan Türkçeye çevirmişlerdir. 2. bs. 2002.

6. Mustafa Gültekin, “Yerelleşme, Performans ve Beden Folkloru Bağlamında Balıkesirli Masal Anlatıcısı Kezban Karakoç”, *Millî Folklor*, 13 (104), 2014, 46-59

7 Şahin Oruç-Sibel Çağır, “Masal Anlatıcılarına Göre Masal Anlatıcılarında Olması Gereken Özellikler”, *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), Ekim 2020, 707-723.

Not: Bir günlük gazetemizin haftalık *Kitap* ekinde yer alan bir yazı başlığını, burada anılması uygun olur düşüncesiyle aktarıyoruz: “Çağdaş Bir ‘Masal Anası’ Muhsine Helimoğlu Yavuz”, *Cumhuriyet Kitap*, 8 Ekim 1997, sayı: 399.

8. Masal mı, Hikâye mi?

Bu başlık terim sorunuyla ilgilidir. Birkaç kitaptan yola çıkarak konuyu kısmen aydınlatmak istiyoruz.

Alhan Altan Araslı (hızl.), *Azeri Türklerinin Halk Hikâyeleri*, Ankara 1985, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Kitabın yayımlandığı günlerde adı ve içeriği ile ilgili olarak görüşlerimizi ilettiğimiz Bakanlık ilgilileri durumdan kendilerinin de rahatsız olduklarını ancak konunun üzerine gidilmemesinin iyi olacağını söylemişlerdi. Çünkü belki de onlar bu kitapla ilgili sorunun kendilerine daha önceki yönetimden miras kaldığını söylemek istiyorlardı. Kitabın içinde okuyuculara sunulan metinler birer *masaldı* ve kitabın adında ise *hikâye* kavramına yer verilmişti. Konunun uzağında olanlar için bu durum bir sorun olmayabilirdi ama biz *masal* araştırmacılarını rahatsız etmişti.

Kitabın ikinci baskısı, 27 yıl sonra Ankara’da Akçağ Yayınları arasında *Azerbaycan Masalları* adı ile yayımlandı: 2012. Metinler aynı metin, SÖZBAŞI ise küçük değişiklikle aynı metin. İlkinde, *Anadolunun Çocuklarına* şeklinde olan alt başlık (s. x) ikincisinde *Anadolu’nun Çocuklarına* (s. 7) şeklini almıştır. Bu değişiklik, hazırlayıcının ilkinde Stuttgart’ta, ikincisinde ise Ankara’da olmasıyla ilgili olabilir. Ancak ilk baskının SÖZBAŞI’nda yer alan *hikâye* ve *hikâyecikler* kelimeleri kitabın adı *masalla* ilişkilendirildiği ikinci baskısında yine *hikâye* ve hikâyecikler şeklini korumuştur. Ayrıca, KAYNAKLAR’ın devamında yer alan kısa bir yazı yeni baskıya konulmamıştır. Kaynaklar’da yer alan eser adlarının çoğunluğu masallarla ilgili veya antoloji boyutunda eserlerdir. Burada da bir yerde *masal* terimi geçmekte ise de *halk hikâyesi* terimine özellikle yer verilmiştir.

Şu belirlememizi ise, 1969 yılında, masal konusunda doktora tezimizi hazırlarken yapmıştık. Artık raflarda veya kataloglarda yer alan ve adında *masal* kelimesi geçen her kitap elimizden geçiriliyordu. Bunlardan biri de, o dönemin ünlü yazar ve gazetecilerinden olan Burhan Felek’in kaleminden çıkan *Hint Masalları* adlı kitabı idi: İstanbul 1945. Ne yazık ki masal kavramı sadece kitabın adında idi ve içinde yazarın Hindistan gezisiyle ilgili notları yer alıyordu.

Alanımızla daha yakından ilgilenenlerin hatırlayacağı adlardan biri de Zeki Teoman'dır. Kitabını yayımladığı yıllarda (1955) Mersin'de başöğretmen olarak görev yapan Teoman değişik türlerde az sayfalı birkaç kitabın da sahibidir. Bu kitaplardan birinin adı ise, daha doğrusu üst başlığı ise şöyledir: *Türk Masalları*. Kitap kataloglara bu ad altında girdiği için alt başlıkla karşılaşıncı umudumuzun boşa çıktığını göreceksiniz. O başlık şöyledir: (1 - *Destanlar*). Gerçekten de 32 sayfalık bu küçük boy kitabın içinde 10 destanımızın özetleri yer almaktadır.

Konumuzu tamamlayacağı için benzer kargaşanın yaşandığı *efsane-halk hikâyesi* ile ilgili bir örneğini sunmak istedik. Bizde, edebiyatın değişik alanlarında önde gelenler bizim alanlara da girince yanlışlara yol açmaktadırlar. Kitabın adı, *Anadolu Efsaneleri*, İstanbul 2015, 602 s. Kitabın başında da bir *İçindekiler*'e yer verilmiş. Biz, bir efsane araştırmacısı olarak bu 602 sayfada belki de yüzden fazla efsaneyi okuyacağımızı umuyorduk, olmadı. Meğer kitabın içindekiler dört dörtlük *halk hikâyeleri* imiş: *Kerem ile Aslı* (11-118), *Elif ile Mahmut* (127-217), *Ferhat ile Şirin* (225-316), vb. Yüzer sayfalık efsaneler... Dizinin editörü olan Adnan Binyazar aynı zamanda ilk iki efsane/hikâyenin de yazarıdır. Öbür hikâyelerin yazarları ise Feridun Andaç, Refik Durbaş ve Turgay Fişekçi... Biz bu adları bizim alanın hangi konularındaki başka çalışmalarıyla tanıyoruz acaba? *Edebiyatçı* olarak bilinenler (yazar, şair, eleştirmen, vb.) halk edebiyatı alanımızda da uzman sayılamazlar...

Masal deryasında yaptığımız bu farklı girişin gelecekte meslektaşlarımızca daha da geliştirileceğine inanıyoruz.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Ahsen Turan, F.-Önal, M. N. (ed.). (2023). *Türk dünyası masal araştırmaları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını.
- Elçin, Ş. (1997). Kitâbî, mensur, realist İstanbul halk hikâyeleri. *Halk Edebiyatı Araştırmaları 2*, 69-113, 176-205, 210-234, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergun, M. (1988). *Türkmen ve Anadolu halk masallarının yapı ve motif açısından mukayesesi üzerine bir araştırma*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kocatürk, V. M. (hzl.) (1948). *Masal zinciri/Türkiye masalları*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Radloff, W. (1997). *Proben VIII*. (akt.: Saim Sakaoglu-Metin Ergun), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Rifat, M. (2023). Masallara yaklaşım biçimleri. *YKY kitaplık*, 31 (230), 122-136.
- Sakaoglu, S. (1973). *Gümüşhane masalları / metin toplama ve tahlil*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Sakaoglu, S. (1977). *Türk çocuklarına masallar*. Ankara.
- Sakaoglu, S. (1983). *Kıbrıs Türk masalları*. Ankara.

- Sakaoğlu, S. (1987). Tokatlı Bir Masal Anası: Şahâdet Göl. *Türk Tarihinde ve Kùltüründe Tokat Sempozyumu, 2-6 Temmuz 1986*, Ankara, 515-520, Ankara: Tokat Valiliđi Şeyhülislâm İbn Kemal Araştırma Merkezi Yayını.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2013). *Türk masalları*. Ankara.
- Sakaoğlu, S. (2018). *Masal araştırmaları 2*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S.-Ergun, M. (1991). *Türkmen halk masalları*. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, S.-Karadavut, Z. (2010). *Halk hikâyeleri ve masallar*. Eskişehir.
- Sakaoğlu, S.-Karadavut, Z. (2011). *Masallar*. Eskişehir.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir./Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.